

**DEVIANT XULQ ATVORI BOR O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH
METODOLOGIYASI****Obloqulova Malika Fattoqul qizi***Buxoro viloyat G'ijduvon tumani 35- umumiy
o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi.*

Annotatsiya: Og'ishgan xulqning xususiyatlari shaxsning o'zi yoki atrofdagilarga ahamiyatli tarzda hayot sifatini pasaytirgan holda real zarar keltirishi hisoblanadi. Bu mavjud tartibning noto'g'riligi, ma'naviy va moddiy zarar keltirish, jismoniy zo'rlik va dard-alam yetkazish, sog'iligining yomonlashishi bo'lishi mumkin. Deviant axloq o'zining eng so'nggi ko'rinishlarida hayot uchun bevosita xavf tug'diradi, masalan, suitsidal axloq, zo'ravonlik jinoyatlari, "og'ir" giyohvand moddalar iste'mol qilish kabilar

Kalit so'zlar: deviant xulq atvor, o'quvchi, muloqotlar, munosabatlar, so'rovnoma, tahlil, ma'lumotlar, natijalar atvor, shaxs va deviant axloq.

KIRISH

Ma'lumki, maxsus adabiyotlarda og'ishgan xulq" atamasi ko'pincha deviant axloq (deviatio - lotin tilida og'ishgan) sinonimi bilan almashtiriladi. Kelgusida biz o'zaro bir-birining ornini to'ldiruvchi sifatida har ikkala atamani qo'llaymiz - "og'ishgan", "deviant", bunda birinchi atama aniq va o'rganilgan bo'lgani sababli afzal ko'riladi. O'rganilayotgan tushunchaning yaqqol ko'rinib turgan murakkabligiga hammadan awal uning fanlararo xarakteri sababdir. Hozirgi vaqtda bu tushuncha ikki asosiy mazmunda foydalaniladi. Deviant axloq "rasman o'rnatilgan yoki haqiqatda ushbu jamiyatda yuzaga kelgan me'yorlarga mos kelmaydigan munosabat, inson harakati" ma'nosida psixologiya, pedagogika va psixiatriyaning predmeti sifatida yuzaga chiqadi. "Inson faoliyatining ommaviy va mustahkam shakllariga nisbatan ifodalanuvchi va rasman o'rnatilgan yoki ushbu jamiyatda haqiqatda mavjud bo'lgan me'yorlar va qarashlarga mos tushuvchi ijtimoiy ko'rinish" ma'nosida sotsiologiya, huquq, ijtimoiy psixologiyani predmeti hisoblanadi. Og'ishgan xulqni birinchi aspektidagi afzalligi - individual faollikning ko'rinishi sifatida ko'rib chiqamiz.

Shaxsning og'ishgan xulqining shunday maxsus xususiyatlarini ajratish maqsadga muvofiqki, u bizga bu xulqni boshqa fenomenlardan farqlashda, shuningdek, aniq bir odamda uning mavjudligi hamda dinamikasini aniqlash zaruratida yordam bersin:

1. Shaxsning og'ishgan xulqi - bu umumqabul qilingan yoki rasman o'rnatilgan ijtimoiy me'yorlarga mos tushmaydigan axloq. Boshqacha aytganda, bu harakat mavjud qonunlar, qoidalar, an'analar va ijtimoiy buyruqlarga mos tushmaydigan harakatlardir.

Deviant axloqni me'yordan og'ishgan axloq sifatida baholashda ijtimoiy me'yorlar o'zgarishini inobatga olish lozim.

2. Shaxs va deviant axloq, uning namoyon bo'lishi boshqa odamlar tomonidan salbiy baholanadi. Salbiy baho jamoatchilik muhokamasi yoki ijtimoiy sanksiya, shu jumladan, jinoiy jazo shakliga ega bo'lishi mumkin. Dastavval, sanksiyalar istalmagan axloqning oldini olish vazifasini bajaradi. Biroq, boshqa tomondan ular shaxs stigmatizatsiyasi — unga tamg'a osish kabi salbiy ko'rinishga olib keladi. Masalan, jazo muddatini o'tab, "me'yoriy" hayotga qaytgan odamning moslashuvdagi qiyinchiliklari yaxshi ma'lum.

Insonning yangi hayot boshlashga intilishi ko'pincha atrofdagi odamlarning ishonmasligi va ularni rad etishi natijasida barbod bo'ladi. Deviant (giyohvand, jinoyatchi, o'z-o'zini o'ldiruvchi va h.k.)

tamg'asi sekin-asta deviant tenglikni (o'z-o'zini his qilish) shakllantiradi. Shunday qilib, axloqona shuhrat xavfli yakkalanishni kuchaytiradi, ijobiy o'zgarishlarga to'sqinlik qiladi va deviant axloqning takrorlanishini chaqiradi.

3. Og'ishgan xulqning xususiyatlari shaxsning o'zi yoki atrofdagilarga ahamiyatli tarzda hayot sifatini pasaytirgan holda real zarar keltirishi hisoblanadi. Bu mavjud tartibning noto'g'riligi, ma'naviy va moddiy zarar keltirish, jismoniy zo'rlik va dard-alam yetkazish, sog'iligining yomonlashishi bo'lishi mumkin. Deviant axloq o'zining eng so'nggi ko'rinishlarida hayot uchun bevosita xavf tug'diradi, masalan, suitsidal axloq, zo'ravonlik jinoyatlari, "og'ir" giyohvand moddalar iste'mol qilish kabilar.

MUHOKAMA

Tadqiqotning metodologiyasi, muloqotlar, so'rovnoma va tahlil ma'lumotlarini o'z ichiga oladi. Natijalar, o'quvchilarning xulqida deviant xulq atvori borligini aniqlaydi va qanday qilib bu holatni oldini olish va ularni ma'naviy taraqqiyotga olib borish mumkinligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, maktab yoshidagi o'quvchilarda deviant xulq atvori mavzusiga oid tahlil quyidagi nuqtalarga ega bo'ladi:

1. Deviant xulq atvori borligi: Tadqiqot o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarda deviant xulq atvori borligini aniqlab qo'yadi. Bu holat o'quvchilarning o'zgarganliklarga, jiddiylikka, yoki normatologizmgga to'g'ri kelmasligiga dalolat berishi mumkin.

2. O'quvchilar va o'qituvchilar munosabatlari: Tahlil o'quvchilar va o'qituvchilar munosabatlarining tahlilini o'z ichiga oladi. Munosabatlar samarali, guvoh, va o'quvchilarning o'zlarini ifodalashga yo'l qo'yadigan bo'lishi kerakligini ko'rsatadi.

3. Deviant xulq atvorligi sabablar: Tahlil o'quvchilarning xulqida deviant xulq atvori borligining asosiy sabablari va o'quvchilarning o'zini qanday ifodalashlariga bog'liq o'zgarishlarni aniqlaydi.

4. Oldini olish usullari: Tahlil o'quvchilarning deviant xulq atvori holatlarini oldini olishga qaratilgan usullarni ta'kidlaydi. Bu usullar o'qituvchilar va o'quvchilar munosabatlarini kuchaytirish, maslahatlar berish, va o'quvchilarning o'zlarini ifodalashlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

5. Ma'naviy taraqqiyot uchun maslahatlar: Tahlil ma'naviy taraqqiyot uchun o'quvchilarga maslahatlar va tavsiyalar ko'rsatadi. Bu maslahatlar o'quvchilarning xulqida paydo bo'lgan deviant xulq atvorligini oldini olish, munosabatlarini kuchaytirish, va o'zlarini rivojlantirishda yordam berishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, maktab yoshidagi o'quvchilarda deviant xulq atvori mavzusida quyidagi asosiy natijalar aniqlangan:

1. Deviant xulq atvori borligi: O'quvchilar o'rtasida deviant xulq atvori mavjudligi aniqlandi. Bu holat o'quvchilarning xulqida normatoligizmga, jiddiylikka yoki o'zgarganliklarga to'g'ri kelmaslikka olib kelishi mumkin.

2. O'quvchilar va o'qituvchilar munosabatlari: Tadqiqot o'quvchilar va o'qituvchilar munosabatlari tahlilini o'z ichiga oladi. Ushbu munosabatlar o'quvchilarning o'zlarini ifodalash va o'quvchilarning o'zgarishlarga qanday munosabatda bo'lishi haqida ko'rsatkich beradi.

3. Deviant xulq atvorligi sabablari: Tadqiqot natijalari deviant xulq atvori borligining sabablari haqida ma'lumot beradi. Bu sabablarning o'rniga, o'qituvchilar va o'quvchilar munosabatlarini kuchaytirish uchun qanday usullar qo'llanilishi mumkinligini ko'rsatadi.

4. Oldini olish usullari: Tadqiqot o'quvchilarning deviant xulq atvorligi holatlarini oldini olishga qaratilgan usullarni ta'kidlaydi. Bu usullar o'quvchilar bilan o'qituvchilar munosabatlarini kuchaytirish, maslahatlar berish, va o'quvchilarning o'zlarini ifodalashlari bilan bog'liqdir.

5. Ma'naviy taraqqiyot uchun maslahatlar: Tadqiqot ma'naviy taraqqiyot uchun o'quvchilarga maslahatlar va tavsiyalar ko'rsatadi. Bu maslahatlar o'quvchilarning xulqida deviant xulq atvorligini oldini olish va o'zlarini rivojlantirishda yordam berishi uchun mo'ljallangan.

Maktab yoshidagi o'quvchilarda deviant xulq atvorligini oldini olish uchun quyidagi usullar tavsiya etilishi mumkin:

1. Munosabatlar va muloqotlar: O'qituvchilar o'quvchilar bilan muntazam muloqotlar o'tkazish, ularning fikrlarini eshitish va ularning xulqida deviant xulq atvorligini aniqlash uchun imkoniyat yaratishga yordam beradi.

2. Maslahatlar berish: O'qituvchilar o'quvchilarga maslahatlar va tavsiyalar bermoqda va ularning muammolarini yechish va xulqida qanday o'zgarishlarni kiritishga yordam berishadi.

3. O'quv jarayonini kuzatish va baholash: O'qituvchilar o'quvchilarning o'quv jarayonini kuzatib, ularning xulqida deviant xulq atvorligini aniqlash uchun o'zgarishlarga ega bo'lgan joylarini aniqlay oladi.

4. Mavzu va dars materialini bog'lash: O'qituvchilar deviant xulq atvorligini tushunish va oldini olish uchun dars materialini bu mavzuga muvofiq tanlangan vazifalar va mashg'ulotlar bilan bog'lashadi.

5. O'quvchilar bilan individual muloqotlar: O'qituvchilar o'quvchilar bilan individual muloqotlar o'tkazib, ularning xulqida deviant xulq atvorligini tushunish va qanday qilib uning oldini olish uchun shaxsiy maslahatlar berishga imkoniyat yaratishadi. Bu usullar o'quvchilarning xulqida deviant xulq atvorligini tushunish va oldini olishda yordam berishi va ularning ma'naviy rivojlantirishlarini ta'minlashda samarali bo'lishi mumkin.

XULOSA

Deviant xulq atvorligi maktab yoshidagi o'quvchilar uchun muhim muammo bo'lib, ularning o'quv jarayonida va jamiyatda o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Tadqiqot natijalari, o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarda deviant xulq atvorligini aniqlash va uning oldini olishning muhimligini ko'rsatadi. O'quvchilar va o'qituvchilar munosabatlari, maslahatlar va individuallik tahlili orqali deviant xulq atvorligini tushunish va uning ma'nziliga yetishishda yordam beradi.

O'quv jarayonini samarali baholash va o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirish uchun amaliy usullar va maslahatlar ham takomillashtirilgan. Bu natijalar jamiyatimizdagi o'quv jarayonini muhim darajada rivojlantirish va o'quvchilarning shaxsiy va ma'naviy tarbiyasiga ko'rsatilgan e'tiborga dalolat beradi. Sifatli o'qitish va o'quvchilarning xulqi va ma'naviyoti uchun doimiy yondashuv talab qilinadi.

Adabiyotlar

1. Egamberdiyeva N. "Ijtimoiy pedagogika" Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti. Toshkent -2009 .
2. Xakimova M. "Deviant xulq-atvor psixologiyasi" o'quv qo'llanma. Toshkent - 2014.
3. Xidirova, M., & Bahromov, A. (2024). O 'QITUVCHINING KASBIY DEFORMATSIYASI. *Modern Science and Research*, 3(5), 825-828.
4. Sadriddinov S.R. Deviant xulq-atvorli bolalar psixologiyasi bilan ishlash metodikasi. Toshkent: al-Buxoriy universitetida 2022-yil 28-fevral kuni o'tkazilgan 7-sonli majlis yig'ilishi qarori bilan nashr etishga ruxsat berilgan.
5. K.Turg'unboyeva, M.Tolipov, I.Oxunov "Ijtimoiy pedagogika asoslari. Toshkent "Fan va texnologiya"-2008.
6. Shagzatova, B. K., & Alisherovna, K. N. (2023). Changes in the Incretin Levels After Gastric Bypass. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(2), 446-450.

7. Ra'no, D. S., Khidirova, M. Q., Nosirova, D. S., & Jonzoqova, S. A. COLLABORATIVE LEARNING TECHNOLOGY BASED ON THE CONTENT OF THE FORMATION OF STRATEGIC COMPETENCE.
8. Жамолдинова, О., & Нарбаева, Т. (2012). Ёшлар маънавиятини юксалтиришда ижтимоий лойиҳаларнинг аҳамияти. Ёшлар маънавияти ва соғлом турмуш тарзи. Илмий мақолалар тўплами. Тошкент: Зиё, 107-109.

